

REGIONINIO IR STRATEGINIO BENDRADARBIAVIMO APRAIŠKOS LENKIJOS PARLAMENTINIŲ PARTIJŲ POLITINĖSE PROGRAMOSE

MINDAUGAS NORKEVIČIUS

Straipsnyje siekiama išanalizuoti Lenkijos parlamentinių politinių partijų programas, kuriose išskiriamas užsienio politikos vektorius regioninio bendradarbiavimo kontekste. Pagrindinis dėmesys analizėje skiriamas politinėms partijoms ir jas vienijančiai ideologijai analizuoti, apibrėžiant šių subjektų vaidmenį bendrame Lenkijos užsienio politikos formavimo procese. Tekste pateikiamos prioritėtinės užsienio politikos sritys, kurias išskiria parlamentinės Lenkijos partijos. Analizė atliekama nagrinėjant 2011 metais suformuluotas parlamentinių politinių partijų – *Piliečių platformos*, *Teisės ir teisingumo*, *Demokratinės kairės aljanso*, *Lenkijos valstiečių sąjungos* – programas. Straipsnyje nėra analizuojamas *Palikotos judėjimo* (lenk. *Ruch Palikota*, RP) atvejis, nes šios partijos programoje nėra išskiriamas užsienio politikos vektorius. Tekste siekiama išanalizuoti pagrindinius Lenkijos užsienio politikos prioritetus, jų vietą formuojant ir vykdant politiką, ir daugiausia dėmesio skiriama šių prioritetų apraiškoms parlamentinių politinių partijų

Mindaugas Norkevičius – Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomacijos fakulteto magistrantas (el. paštas: norkevicius.mindaugas@gmail.com).

© Mindaugas Norkevičius, 2014

Straipsnis įteiktas redakcijai 2014 m. sausio 22 d.

Straipsnis pasirašytas spaudai 2014 m. birželio 25 d.

programose. Analizuojant Lenkijos regioninio ir strateginio bendradarbiavimo sritis, pateikiamas partijų programose išskiriamas bendradarbiavimas Europos Sąjungos regione, transatlantiniai ryšiai su JAV ir NATO bei santykiai su gretimomis valstybėmis. Straipsnyje siekiama įvertinti, ar politinių partijų programose iškelti užsienio politikos vektoriai atspindi oficialią valstybės užsienio politikos koncepciją.

Ivadas

Šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame sparčiai vyksta tarptautinės integracijos procesai, užsienio politika apima įvairaus pobūdžio sritis. Tikslus užsienio politikos mechanizmo darbas yra svarbi valstybės saugumo ir gerovės sąlyga. Analizuojant užsienio politikos mechanizmą, pirmiausia aptariama valstybės institucijų veikla formuojant bei vykdant užsienio politiką, kitas aspektas yra santykiai tarp institucijų rengiant ir įgyvendinant sprendimus.

Užsienio politika yra valstybės aukščiausios valdžios strategija, kuri lemia tam tikros valstybės veiksmus tarptautinėje arenoje. Dažniausiai strategija nėra tiksliai apibrėžiama, todėl užsienio politika paprastai apibūdinama valstybės prioritetų ir siekių atskirose tarptautinių santykių srityse visuma. Šie procesai gali vykti, plėtojant politinius ir ekonominius santykius su gretimomis valstybėmis, dalyvaujant tarptautinėse organizacijose ar valstybių sąjungose.

Apibrėžti, kas daro didžiausią įtaką Lenkijos užsienio politikai, jos kryptims ir pokyčiams, šių dienų kontekste nėra lengva. Ypatingą reikšmę šiame procese turi ne tik politinės institucijos, kurios yra atsakingos už užsienio politikos formavimą ir įgyvendinimą. Nemažai dėmesio tenka ir aukščiausiems pareigūnams, kurių ideologiniai požiūriai, priklausomybė konkrečiai partijai ir asmeninės savybės daro poveikį užsienio politikai, o asmeniniai ir ideologiniai nesutarimai tampa nevienalytės užsienio politikos priežastimi. Lenkijoje prieš kiekvienus parlamento rinkimus politinės partijos savo programose apibrėžia ne tik vidaus, bet ir užsienio politikos problemas bei prioritetus, todėl kyla klausimas, kokie aspektai ir prioritetai, susiję su

užsienio politika, regioniniu ir strateginiu bendradarbiavimu, įvardijami Lenkijos parlamentinių partijų programose. Straipsnyje siekiama atskleisti, kaip skirtingos Lenkijos politinės partijos apibrėžia užsienio politikos prioritetus ir ar šie prioritetai koreliuoja su oficialiai Lenkijos vykdoma užsienio politika. Taip pat straipsnyje siekiama apibrėžti, kaip politinės partijos formuoja ir lemia užsienio politiką.

Atliktas tyrimas atkreipia dėmesį į užsienio politikos procesų, Lenkijos valstybės interesų identifikavimo ir tarptautinių santykių būklę, kurią savo rinkimų programose apibrėžia politinės partijos. Tyrimo objektas yra Lenkijos politinių partijų programos ir jose pateikiama pozicija užsienio politikos, bendradarbiavimo regioniniame ir strateginiame kontekste klausimais. Straipsnyje analizuojamos Lenkijos užsienio politikos kryptys ir tendencijos 2011 metų politinių parlamentinių partijų programose. Siekiama identifikuoti ir išanalizuoti Lenkijos užsienio politikos strategijas ir prioritetus parlamentinių politinių partijų programose. Tyrimo tikslui atskleisti užsibrėžta: 1) suformuoti teorines užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo procesų analizės ribas; 2) išanalizuoti parlamentinių politinių partijų ir ideologijos vaidmenį formuojant užsienio politiką Lenkijoje; 3) išsiaiškinti pagrindines užsienio politikos kryptis ir prioritetus Lenkijoje; 4) įvertinti politinių partijų programose apibrėžiamus užsienio politikos tikslus.

Straipsnyje analizuojamas vienos valstybės (Lenkijos) atvejis. Tyrime taikoma keletas mokslinio tyrimo metodų. *Dokumentų analizė* naudojama, siekiant išnagrinėti Lenkijoje veikiančių parlamentinių politinių partijų veiklą apibrėžiančius dokumentus. *Aprašomoji-interpretacinė problemos analizė* skirta pateikti informaciją apie Lenkijos politinių partijų ir ideologijos vaidmenį užsienio politikoje teoriniu lygmeniu. *Lyginamoji analizė* naudojama lyginant atskirų politinių partijų programas, remiantis užsienio politikos faktoriumi.

Atliekant bendrąją užsienio politikos procesų apžvalgą remiamasi: R. Hague, M. Harrop, *Comparative Government and Politics*;

M. Hollis, S. Smith, *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*; M. Smith, *International Security: Politics, Policy, Prospects*; A. Wendt, *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Tyrime remiamasi šiose knygose aptariamais teoriniais užsienio politikos, jos formavimo ir įgyvendinimo tendencijų modeliais.

Lenkijos užsienio politikos tendencijoms ir kryptims nustatyti remiamasi: R. Grodzki, *Polska politika zagraniczna w XX i XXI wieku*; S. Bieleń, *Polska politika zagraniczna w XXI wieku*; J. Czaputowicz, *Polityka Zagraniczna Polski. Unia Europejska*. Šiose knygose pateikiami tiriamieji Lenkijos užsienio politikos procesų pavyzdžiai. Lenkijos užsienio politikos procesams analizuoti ir tarptautiniams santykiams atskleisti naudojami moksliniai straipsniai lenkų ir anglų kalbomis. Lenkijos politinių institucijų ir partijų interneto svetainių duomenys naudojami, siekiant įvertinti institucijų vaidmenį, prisidedant prie užsienio politikos procesų ir krypties formavimo, siekiant nustatyti užsienio politikos kryptis atskiros politinės partijos programoje.

Pirmame straipsnio skyriuje pristatomas užsienio politikos procesus apibrėžiantis teorinis lygmuo. Analizė atliekama įvertinant užsienio politikos vietą bendrame valstybės kontekste, tiriant užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo procesus, veikėjus ir tarptautinės politikos tikslus. Antroje teksto dalyje siekiama išanalizuoti politinių partijų ir jas vienijančių ideologijų vaidmenį Lenkijos užsienio politikai. Nagrinėjamos parlamentinių politinių partijų pozicijos pateikiamose programose dėl svarbiausių užsienio politikos tikslų ir prioritetų. Siekiama įvertinti ideologijos svarbą, nusakant valstybės užsienio politikos prioritetus. Trečioje straipsnio dalyje analizuojami Lenkijos valstybės užsienio politikos, regioninio ir strateginio bendradarbiavimo atspindžiai parlamentinių partijų programose. Vertinimas atliekamas išskiriant bendradarbiavimą Europos Sąjungos (ES) regiono ribose, plėtojant transatlantinį bendradarbiavimą su JAV ir NATO, analizuojant santykių su gretimomis šalimis sklaidą.

1. Užsienio politikos vieta politinių partijų programose

Pradedant analizuoti užsienio politiką, kuri pateikiama politinių partijų programinėse nuostatose, svarbu apibrėžti ir išsiaiškinti, kaip ji yra suprantama, kokioje aplinkoje veikia, kokiomis priemonėmis įgyvendinama, kokie veikėjai dalyvauja ją kuriant ir formuojant. Aptarti teoriniai užsienio politikos formavimo procesų modeliai padės aiškiau suvokti užsienio politiką Lenkijoje ir jų pateikimą politinių partijų programose.

Remiantis S. Smith (2007), tarptautinių santykių kontekste užsienio politika suprantama kaip tikslingas valstybių siekis įgyvendinti savo interesus, bendradarbiaujant su kitomis valstybėmis ir kitais tarptautinės sistemos veikėjais¹. Dažniausiai užsienio politika yra pateikiama kaip valstybės aukščiausiosios valdžios strategija, kuri nusako valstybės veiksmus tarptautinėje arenoje. Tokiai strategijai apibrėžti nėra universalios formulės, todėl užsienio politika paprastai apibūdinama valstybės prioritetais ir siekiais atskirose tarptautinių santykių srityse. Dažniausiai aptariamoms srityms yra politiniai ir ekonominiai santykiai su artimiausiomis valstybėmis, dalyvavimas tarptautinėse organizacijose ir valstybių sąjungose.

Užsienio politikos prioritetų išskyrimas dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių keičiasi, todėl kai kurios mažiau svarbios užsienio politikos kryptys gali tapti net svarbesnės negu anksčiau deklaruota pagrindinė kryptis. Dėl to praktiniu lygmeniu neįmanoma suformuoti užsienio politikos taip, kad ji būtų detali, ilgalaikė veiksmų programa norimiems tikslams pasiekti.

Anot M. V. Hudson (2007), politikai, siekdami vidaus politikos galios, dažnai remiasi aktualiomis tarptautinėmis problemomis². Dėl to vis dar gyvuoja samprata, kad užsienio politika neturėtų būti vie-

¹ Smith S., Hadfield A., Dunne T., *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, Oxford University Press, 2007, p. 16–18.

² Hudson V. M., *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*, Rowman & Littlefield, 2007, p. 33–35.

nas iš politinės konkurencijos svertų³. Įvairių tarptautinių santykių teorijų atstovai, analizuodami užsienio politiką, nuolat diskutuoja, koks yra vidaus ir užsienio politikos ryšys, ir ypač dėl to, kokie vidaus politikos faktoriai labiausiai veikia užsienio politikos formavimą. Politinių partijų programose daugiausia dėmesio skiriama vidaus politikai formuoti ir apibūdinti. Užsienio politika dažnai lieka politinių partijų programų nuostatų užribyje. Valstybių politinių partijų programų prioritetai priklauso ir nuo esamos situacijos. Galima prognozuoti, kad saugumo ir gynybos politika, kaip užsienio politikos sudedamoji dalis, bus viena svarbiausių formuojant naujas partijų programas pokomunistinėse valstybėse.

Realizmo paradigmos atstovai teigia, kad šalies vidaus ir užsienio politika tarpusavyje yra mažai susijusios, kad užsienio politika skiriasi nuo šalies vidaus politikos procesų. Kaip nacionalinių interesų išraiška, užsienio politika yra mažai veikiamą vidaus politikos pokyčių. Geopolitikos tyrinėtojų nuomone, užsienio politika yra veikiamą regioninių faktorių, nes valstybės pirmiausia reaguoja į savo kaimynes⁴. Tačiau politinių partijų programose galima aptikti vidaus ir užsienio politikos siejimą į vieną bloką. Tokios tendencijos pavyzdžiu galima laikyti pokomunistinių valstybių ruošimąsi stoti į ES ir NATO. Tuo laikotarpiu valstybių politinių partijų nuostatose buvo ryškus šių aljansų faktorius ne tik užsienio politikoje, bet ir valstybėms siekiant įgyvendinti gerovės politiką.

Formalus užsienio politikos skirstymas apima globalią ir regioninę sritį. Toks skirstymas yra retas politinėse programose, jose dažniausiai apsiribojama kaimyniškų santykių su valstybėmis vertinimu. Būtina pabrėžti, kad valstybės vykdoma užsienio politika gali kisti priklausomai nuo ją veikiančių faktorių. Šiuo atveju partijų vaidmuo

---

³ Gaubatz K. Y., „Political Competition and Foreign Policy Power Sharing“, *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations* 26 (1), 2000, p. 1–19.

⁴ Smith, op. cit., p. 44–47.

yra gerokai mažesnis. Instituciniai ryšiai, asmenybių, dažniausiai valstybių užsienio reikalų ministrų, reiškiamą poziciją yra daug stipresnis veiksnys. Tačiau jeigu atskiri pareigūnai priklauso partijai ar yra saistomi politinės ideologijos, nuostatos gali kisti. Remiantis šia pozicija, vienu laikotarpiu gali dominuoti globali užsienio politika, kitu – regioninė, formaliai jų neišskiriant kaip atskirų vektorių formuojant partijų politines programas. Šios formos gali susipinti ir veikti kartu, tokiu atveju labai sunku nustatyti, kuri iš jų dominuoja⁵.

Globalią užsienio politiką dažniausiai vykdo didžiosios, labiausiai išsivysčiusios valstybės. Jų užsienio politika labiausiai veikia viso pasaulio arba didelės jo dalies tarptautinius santykius, jų raidą⁶. Todėl globalios užsienio politikos apraiškų dažniausiai randama didžiųjų valstybių partijų programose. Tačiau kai kuriais atvejais globalią reikšmę įgyja ir mažų valstybių užsienio politika. Regioninę politiką dažniausiai vykdo mažos ir vidutinės valstybės⁷. Jos apsiriboja užsienio politikos vykdymu tik savo regione, nesiekdamos dalyvauti vykdam ir formuojant politiką globaliu lygmeniu. Regioninės politikos faktorius, dažniausiai apimantis santykius su gretimomis valstybėmis ir atskirais subregionais, yra būdingas mažoms ir vidutinėms valstybėms, ypač Europos žemyno. Šių valstybių politinių programų nuostatos dažniausiai remiasi tik regioninės užsienio politikos vertinimu. Analizuojamu Lenkijos atveju yra aiškios strateginio ir regioninio bendradarbiavimo kryptys, susijusios su bendradarbiavimu Veimaro trikampyje, Višegrado grupėje, plečiant santykius su gretimomis valstybėmis ir Rytų partnerystės politikos vektoriaus plėtra.

Užsienio politikos formavimo procesas yra valstybės aukščiausiųjų valdžios institucijų veiklos išraiška, ir jo negalima sutapatinti su užsienio politikos įgyvendinimo procesu, kuriame paprastai da-

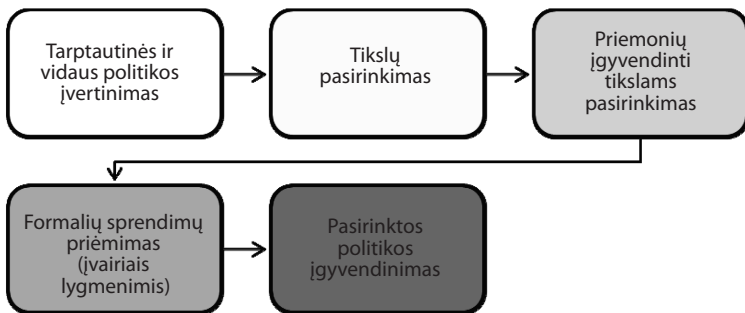
---

⁵ Kriegel J., *The Oxford Companion to Politics of the World*, Oxford: Oxford University Press, 1993, p. 312.

⁶ Hudson, op. cit., p. 59–62.

⁷ Kriegel, op. cit., p. 314.

lyvauja daugelis kitų valdžios įstaigų, nevyriausybinių organizacijų ir atskirų asmenų. Užsienio politikos vykdymas yra siejamas su valstybės elgesio tarptautiniuose santykiuose formomis, pavyzdžiui, šalies vadovų susitikimai, vizitai į užsienio valstybes, diplomatinių ir konsulinių santykių palaikymas, veikla tarptautinėse organizacijose, dalyvavimas taikos palaikymo misijose. Galima išskirti užsienio politikos formavimo etapus, kurie turėtų būti įgyvendinti eilės tvarka siekiant didesnio užsienio politikos efektyvumo, taip pat šie etapai turėtų atsispindėti formuluojant politinių partijų programų tikslus ir nuostatas (žr. pav.).

Pav. Užsienio politikos prioritetų ir tikslų pasirinkimo etapai

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Smith M., *International Security: Politics, Policy, Prospects*, Palgrave, 2010

Užsienio politikos procesų dalyvius galima skirti į institucinius ir kolektyvinius, tačiau toks grupavimas yra labiau formalus. Tarpautinių organizacijų veikloje paprastai dalyvauja valstybių atstovai, kurie valstybės viduje priskiriami prie institucinių užsienio politikos proceso dalyvių. Tačiau šie dalyviai taip pat išskiria vienokias ar kitokias politinių ideologijų nuostatas, kurios gali daryti įtaką politinės darbotvarkės formavimui ir politikos įgyvendinimui. Svarbiausi valstybės užsienio politikos veikėjai yra prezidentas, užsienio reikalų ministras, parlamentas (užsienio politikos komitetas), ambasadoriai

ir diplomatinis personalas. Svarbus yra ir ideologinis ar partinis asmenų skirstymas, nes visos šios institucijos turi teisę ir galią formuoti ir įgyvendinti valstybės užsienio politiką. Atskiri asmenys gali daryti didelę įtaką valstybėms formuojant ir įgyvendinant savo užsienio politiką, todėl ideologinė priklausomybė yra neatsiejama vertinant vieno ar kitokių asmenybių sprendimus. Tačiau pagrindinis vaidmuo ir didžiausios galios vis dėlto tenka vyriausybei (daugiausia Užsienio reikalų ministerijai) ir valstybės vadovui. Reikėtų neatmesti užsienio politikos nuostatų formavimo ir sprendimų priėmimo vykdymo vertinimo atsižvelgiant į asmenybių priklausomybę politinėms partijoms ir veikiant pagal ideologines pažiūras.

Užsienio politika, kaip ir kitos valstybės politikos kryptys, yra tam tikra sąmoningai vykdomų veiksmų seka, kuria siekiama apibrėžtų tikslų tarptautinėje arenoje⁸. Dažniausiai politinių partijų programose išskiriami pagrindiniai valstybės tikslai – ginti valstybės ekonominius ir politinius interesus, stiprinti jos padėtį tarptautinėje sistemoje. Valstybių politinių partijų nuostatose išskiriamus pagrindinius užsienio politikos prioritetus galima sugrupuoti (plačiau žr. 1 lentelę).

Straipsnyje remiamasi požiūriu, kad vidaus ir užsienio politikos yra glaudžiai susijusios, ir užsienio politikos analizė neįmanoma neišskiriant vidaus politikos dėmens. Ypač tai aktualu vertinant politinių partijų programas, kuriose daugiausia dėmesio skiriama valstybės vidaus politikai, tam tikrą problematiką susiejant su užsienio politikos gairėmis. Valstybės vadovai ir parlamentas, priimdami sprendimus, siekia užsitikrinti visuomenės paramą visų pirma vykdydami tam tikrą vidaus politiką ir formuodami visuomenės požiūrį į kitas valstybes. Tokio požiūrio formavimas dažnai priklauso nuo politinės ideologijos ar partijos atstovavimo, kuris pirmiausia ir atsispindi politinių partijų programinėse nuostatose.

---

⁸ Yunus, op. cit., p. 61–65.

1 lentelė. *Politinių partijų programose dažniausi užsienio politikos tikslai*

	Partijų išskiriama nuostata užsienio politikoje	Nuostatų įgyvendinimas valstybės politikoje
1	Valstybės saugumo nuo galimų išorinių grėsmių, visų pirma nuo pavojų, kuriuos gali kelti kitų valstybių vykdoma politika, užsitikrinimas	<i>Status quo</i> išlaikymas, saugumo ir gynybos politikos plėtra užtikrinant teritorinius valstybės klausimus
2	Siekis susikurti palankesnes išorines valstybės gyvavimo sąlygas, kad išorinės grėsmės netrukdytų sėkmingai šalies ūkio plėtrai, prekybai ir piliečių gerovei	Ekonominio bendradarbiavimo su regiono valstybėmis plėtojimas
3	Tam tikrų vertybių ir idėjų, kurios sudaro idėjinį valstybės egzistavimo pagrindą, puoselėjimas	Santykiai su gretimomis valstybėmis dėl tose teritorijose gyvenančių lenkų tautinių mažumų

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

2. Politinių partijų ir ideologijos vaidmuo formuojant Lenkijos užsienio politiką

Demokratinėje sistemoje politinės partijos yra pagrindinė platforma, galinti artikuliuoti politinius reikalavimus, formuoti valstybės politiką savo institucionalizuota sistema. Šiuolaikinėje valstybėje ryškėja partijų vaidmens šioje srityje mažėjimo tendencija⁹. Tačiau didėja kitų veikėjų įtaka *nacionalinės politikos lygmeniu* – viešosios nuomonės, interesų grupių, žiniasklaidos, ekspertų požiūrio, *tarptautinių ir viršvalstybinių lygiu* – tarptautinių organizacijų, nacionalinių valstybių, transnacionalinių korporacijų¹⁰.

Šiuolaikinėje Lenkijos politikoje yra sumenkęs politinių partijų vaidmuo valstybės vidaus ir išorės politikoje, silpsta pozicijos ir kei-

⁹ Ball T., Dagger R., *Political Ideologies and the Democratic Ideal*, New York, 2004, p. 14–16.

¹⁰ Stemplowski R., *Kształtowanie polskiej polityki zagranicznej*, Warszawa, 2007, p. 55–63.

čiasi ideologijos funkcijos vykdomoje politikoje¹¹. Ideologijos ir politinių programų pobūdis šiuolaikinių politinių partijų kontekste yra kvestionuojamas. Klasikiniu požiūriu politinių partijų programos yra tam tikras ideologinių principų pritaikymas prie politinių realijų¹². Ideologijos funkcija yra sukurti sistemą, besiremiančią konkrečiais sprendimais ir pasiūlymais dėl politikos. Toliau vykdomas įvardytų sprendimų įgyvendinimas, arba galios balanso padalijimas vykdant politinius sprendimus¹³.

Ideologijos vaidmuo nusakant partijų pozicijas ir požiūrius pastaruoju metu Lenkijoje nusilpo, o neideologinių veiksnių vaidmuo, atvirkščiai, tapo svarbesnis. Pastarieji gali būti skirstomi į susijusius su nacionalinėse politinėse sistemose vykstančiais procesais. Antrasis skirstymas siejasi su išoriniais veiksniais, siejamais su tarpvyriausybinėmis, nevyriausybinėmis ir viršvyriausybinių procesų įtaka¹⁴. Lenkijos politinių partijų vaidmuo užsienio politikoje daugiausia susijęs su valstybės dalyvavimu euroatlantinėse struktūrose. Tačiau galima pabrėžti, kad ideologijos vaidmuo yra svarbus, siekiant nustatyti programinius Lenkijos politinių partijų siekius formuojant NATO ir ES politikas. Galima daryti prielaidą, kad užsienio politikos srityje yra skirtumų tarp politinių partijų, atsižvelgiant ir į ideologijos įtaką.

Partinės sistemos pobūdis yra vienas iš labiausiai paplitusių politinių partijų tipologijų kriterijų, kurie galėtų geriausiai paaiškinti kairės ir dešinės skirtumus (ideologinis principas)¹⁵. Labiausiai pabrėžiamas politinių partijų Lenkijos politinėje arenoje dėmesys demokratijos sklaidai. Galima sakyti, kad Lenkijos partinę sistemą ir pasiskirstymą pagal politinę ideologiją sunku tapatinti pagal sukurtus standartus ir kriterijus. Straipsnyje analizuojamos parlamentinės politinės partijos – *Piliečių platforma*, *Teisė ir teisingumas*, *Demokrati-*

---

¹¹ Slodkowska I., Dolbakowska M., *Partie i ich programy*, Warszawa, 2006, p. 52–54.

¹² *Ibid.*, p. 52–54.

¹³ Ball T., Dagger R., *op. cit.*, p. 24–26.

¹⁴ Slodkowska I., Dolbakowska M., *op. cit.*, p. 45–48.

¹⁵ Ball T., Dagger R., *op. cit.*, p. 35.

nės kairės aljansas, Lenkijos valstiečių sąjunga – kurių programose yra įvardijamas užsienio politikos faktorius (plačiau žr. 2 lentelę).

2 lentelė. *Lenkijos parlamentinių politinių partijų tipologija, susijusi su užsienio politika (nuo 2011 m.)*

Partijos pavadinimas	Ideologinė kryptis ir pagrindinės politinės gairės, susijusios su užsienio politika
Piliečių platforma (lenk. <i>Platforma Obywatelska, PO</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Liberalai konservatoriai, krikščionys demokratai • Centro dešinė • Vykdoma proeuropietiška politika • Išskiriami transatlantiniai Lenkijos ir NATO santykiai • Formuluojami geri santykiai su gretimomis valstybėmis
Teisė ir teisingumas (lenk. <i>Prawo i Sprawiedliwość, PiS</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Konservatoriai nacionalistai • Partija pasižymi euroskepticizmu, ES politikos vektorius labiausiai remiasi ekonominiu bendradarbiavimu • Išskiriami transatlantiniai Lenkijos ir NATO santykiai • Programinėse nuostatose daugiausia dėmesio skiriama lenkų tautinėms mažumoms užsienio valstybėse
Palikotos judėjimas (lenk. <i>Ruch Palikota, RP</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Liberalios krypties politinė srovė • Partija pasižymi antireliginiu pobūdžiu • Užsienio politikos kryptis nesuformuota
Lenkijos valstiečių sąjunga (lenk. <i>Polskie Stronnictwo Ludowe, PSL</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Krikščionys demokratai, žaliųjų politinės krypties atstovai • Centro dešinė • ES politikos vektorius labiausiai remiasi ekonominiu bendradarbiavimu • Programinėse nuostatose daugiausia dėmesio skiriama lenkų tautinėms mažumoms užsienio valstybėse
Demokratinis kairės aljansas (lenk. <i>Sojusz Lewicy Demokratycznej, SLD</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Socialdemokratinės politinės krypties partija • Centro kairė • Atsispindi proeuropietiška politika • Išskiriami geri santykiai su gretimomis valstybėmis

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Veiksniai, lemiantys požiūrį ir politinių partijų pozicijas, tarpusavyje yra susiję priežastiniais ryšiais. Pavyzdžiui, politinių partijų strategijos vis labiau remiasi ne ideologiniu aspektu. Šiuolaikinėje politinėje sistemoje ryškėja tendencija, pripažįstanti ideologiją tik kaip vieną iš elementų, skirtą konkuruoti su kitais, nustatyti politinių partijų padėtį. Ideologija taip pat turi įtakos užsienio (tarptautinės) politikos pozicijoms formuluoti. Tarp vidinių veiksnių, lemiančių šią partinę poziciją, yra partijų sistemos pobūdis, ideologinė struktūra partinėje sistemoje ir kiekvienos partijos pozicija dėl centro ir periferijos ašies¹⁶.

Lenkija, formuodama užsienio politikos koncepciją, daugiausia dėmesio teikia darniai plėtrai, besiremiančiai solidarumo ir atvirumo principais, kurti. Nemaža dėmesio skiriama saugumo ir gynybos politikai plėtoti. Lenkija savo užsienio politikos strategijoje išskiria būtinybę didinti valstybės gynybos pajėgumus – aktyviau prisidėti prie Šiaurės Atlanto aljanso saugumo struktūros vykdomos politikos. Pozicijoje išreiškiami siekiai užtikrinti pakankamas NATO gynybos infrastruktūros investicijas Lenkijoje ir prisidėti reaguojant į tarptautines krizes. Pabrėžiamas Lenkijos siekis aktyviai plėtoti bendradarbiavimą Rytų kaimynystės vektoriuje – sukurti ES ir NATO saugumo politiką Rusijos ir Rytų Europos valstybių atžvilgiu. Remdamasi saugumo koncepcijos principais, Lenkija pasisako už NATO priešraketinės gynybos sistemos kūrimą, stiprinant valstybės vaidmenį tarptautinėje arenoje.

Kitas esminis Lenkijos užsienio politikos prioritetas stiprinant regioninį bendradarbiavimą yra santykiai su gretimomis valstybėmis, strateginiais partneriais ir atskirais regionais bei subregionais. Pagrindiniai regioninio ir dvišalio bendradarbiavimo prioritetai, kuriuos išskiria valstybė savo užsienio politikos strategijoje, yra bendradarbiavimas Veimaro trikampyje ir ES kontekste. Kitas svarbus dėmuo yra Rytų partnerystės kryptis, strateginės partnerystės plėto-

---

¹⁶ Bieleń S., *Polska politika zagraniczna w XXI wieku*, Warszawa, 2012, p. 102–109.

jimas su Ukraina, parama ES ir Ukrainos vizų režimo priėmimui, įgyvendinant vidaus reformų liberalizavimo procesą.

Lenkija siekia nustatyti naujus bendradarbiavimo prioritetus Višegrado grupės šalių kontekste ir už jos ribų. Svarbiausiais poreikiais laikomi bendradarbiavimas energetikos sektoriuje ir ekonominis vystymasis. Lenkija mėgina inicijuoti bendras Vidurio Europos užsienio politikos perspektyvas, daugiausia dėmesio skirdama saugumo ir glaudesnio bendradarbiavimo regione sritims. Rytų politikos vektoriuje valstybė taip pat siekia plėtoti pragmatiškus politinius ir ekonominius santykius su Rusija.

3. Užsienio politikos tendencijos Lenkijos parlamentinių partijų programose

Lenkijos parlamentinių partijų politinėse programose užsienio politikos atžvilgiu dėmesys pirmiausia skiriamas klausimams, susijusiems su bendru ES politikos vykdymu, santykiais su transatlantinėmis struktūromis. Nemažai dėmesio saugumo politikos kontekste teikiama ir dvišaliams santykiams su JAV. Išskiriamas energetikos politikos nepriklausomybės kriterijus. Aiškiai nusakoma pozicija gerinti santykius su gretimomis valstybėmis, ypač Vokietija ir Rusija. Visos partijos pateikia poziciją dėl santykių su Lenkijos diaspora užsienio valstybėse.

Užsienio politikos tendencijoms partija *Piliečių platforma* (lenk. *Platforma Obywatelska, PO*) savo rinkimų programoje (2011 metų) proporciškai skiria apie 20 procentų. Savo programinėse nuostatose ši partija išskiria pagrindines užsienio politikos kryptis, kurių turi laikytis Lenkijos valstybė. Pirmiausia tai yra tvirta proeuropietiška kryptis, prisidėjimas prie gilesnės integracijos procesų, išskiriant žemės ūkio politikos reformas ir eurozonos klausimus. Partijos nuomone, Lenkija turi išlaikyti tvirtas pozicijas transatlantiniame kontekste. Dvišalių santykių su Vokietija gerinimas yra prioritetinė valstybės sritis. Pabrėžiama, kad santykiai su Ukraina turi remtis bendradarbia-

vimu siekiant padėti valstybei įsilieti į tarptautines Europos ir transatlantines bendruomenes. Valstybės nacionalinio saugumo prioritetai siejami su tarptautinėmis bendruomenėmis – bendradarbiavimo su JAV stiprinimas. Valstybės pozicijos, anot partijos, tarptautinėje arenoje turi būti susijusios su energetikos nepriklausomumu ir ekonominiu bendradarbiavimu.

Politinės partijos *Teisė ir teisingumas* (lenk. *Prawo i Sprawiedliwość, PiS*) rinkimų programoje valstybės užsienio politikai proporciškai skiriama maždaug 15 procentų dėmesio, palyginti su visa partijos programa. Pagrindinės sritys, su kuriomis siejama užsienio politika, yra saugumo klausimai, solidarios politikos faktorius ir ekonominių raidos tendencijų apžvalga. Nors užsienio politika *Teisės ir teisingumo* programoje prioritetinės pozicijos neužima, koncepcija suformuluota aiškiai ir nuosekliai. Pagrindine užsienio politikos sritimi yra laikomas saugumo kriterijus. Kiti kriterijai remiasi glaudesniu bendradarbiavimu su JAV, NATO ir ES.

Partijos *Demokratinis kairės aljansas* (lenk. *Sojusz Lewicy Demokratycznej, SLD*) politinėje programoje Lenkijos užsienio politikos kryptims apibrėžti skiriama apie 10 procentų dėmesio. Partijos programa sudaro besiremiančios švelniaja galia, tačiau proeuropietiškos politikos siekio, formuojant Lenkijos užsienio politiką, vaizdą. Kitas dalykas, kuris skiriasi nuo kitų analizuotų partijų programų, yra mažesnis JAV svarbos Lenkijai pripažinimas.

Lenkijos valstiečių sąjunga (lenk. *Polskie Stronnictwo Ludowe, PSL*) programinėse nuostatose procentine išraiška užsienio politikai skiriama maždaug 5 procentai dėmesio. Daugiausia tai susiję su Lenkijos nacionalinio ir tarptautinio saugumo tendencijomis. Partijos programinės nuostatos vietomis atrodo gana populistinės. Tačiau užsienio politikos vektorius panašus į pateikiamus kitų Lenkijos politinių partijų programose. Mažiau gilinamasi į santykius su euroatlantinėmis struktūromis, o bendradarbiavimo su ES poreikis daugiausia remiasi ekonominiais valstybės gerovės kriterijais.

Lenkijos politinių partijų programų nuostatose užsienio politikai proporcinge išraiška skiriama nuo 5 iki 20 procentų visos programos. Toliau straipsnyje bus atliekama nuodugnesnė nuostatų analizė pagal išskirtus faktorius – bendradarbiavimą ES ir transatlantiniame kontekste, santykius su gretimomis valstybėmis, atsižvelgiant į Rusijos ir Rytų partnerystės vektorius, bei tautinių mažumų problematiką.

3.1. *Bendradarbiavimas Europos Sąjungos regione*

Svarbiausia partijos *Piliečių platforma* programos ypatybė užsienio politikos atžvilgiu yra tai, kad ši partija – proeuropietiška. Europietiškos tendencijos ryškėja net tuomet, kai aptariama regioninė ar žemės ūkio politika, nes Lenkija yra įvardijama kaip neatskiriama ES dalis. Esminiai regioninio bendradarbiavimo dėmenys pristatomi kalbant apie galios koncepciją, ES saugumo integraciją. Partijos programoje suformuluotose nuostatose užsienio politika suprantama, remiantis nacionalinio ir tarptautinio saugumo terminais. Tačiau proporciškai daugiausia dėmesio skiriama santykiams su ES aptarti ir bendradarbiavimo veiklai išsamiau analizuoti. Partijos programinės nuostatos leidžia daryti išvadą, kad *Piliečių platforma* turi aiškią valstybės viziją ES atžvilgiu ir suvokia jos vaidmenį formuojant užsienio politiką.

Partija pasisako už stiprią saugumo ir gynybos politiką, karines pajėgas ir tvirtą solidarumą energetinės nepriklausomybės ir ekonominio bendradarbiavimo politikoje su visomis ES valstybėmis narėmis¹⁷. Pabrėžiama, kad ES turėtų laikytis vienodos nuostatos, priimdama vertybinius sprendimus, susijusius su Bendrijos daugiakultūriškumu. Programoje išskiriama, kad partija prisideda prie jau vykdomų ir naujai kuriamų reformų bei programų, kurias formuoja ES, nuolat naudodamasi ES struktūrinių fondų parama¹⁸.

¹⁷ Program Platforma Obywatelska, *Następny krok. Razem. Program wyborczy 2011*, <http://platforma.org/media/dokumenty/Program_PO_100dpi.pdf>, 2013 11 22.

¹⁸ Ibid.

Programoje pateikiamas ir valstybėje, socialinių tyrimų duomenimis, nepalankiai vertinamas prisijungimo prie euro zonos klausimas. Partija siekia sudaryti tinkamą veiksmų planą, kad Lenkija galėtų prisijungti prie Europos pinigų sąjungos. Pagrindiniai užsienio politikos prioritetai, kuriuos iškelia *Piliečių platforma*, yra bendradarbiavimas energetinio saugumo ir ekonomikos srityse, prisidedant prie ES politikos vykdymo. ES žemės ūkio politikos reformos laikomos svarbiomis siekiant modernizuoti Lenkijos ūkio sistemą¹⁹.

Svarbiausia kaimyne, kalbant apie prekybos ryšius, laikoma Vokietija, su ja, partijos nuomone, reikia palaikyti glaudžius dvišalius santykius, pabrėžiant ne tik Vokietijos vaidmenį formuojant prekybos politiką, bet ir šios valstybės pozicijas ES ir NATO struktūrose²⁰. *Piliečių platforma* pabrėžia ir Lenkijos diasporos aspektą. Pateikiamoje retorikoje susidaro įspūdis, kad išvykusius piliečius siekiama susigrąžinti į Lenkiją. Tokia pozicija suvokiama kaip vienas iš valstybės užsienio politikos prioritetų.

Partijos *Teisė ir teisingumas* programoje proporciškai mažai dėmesio skiriama reikalams, susijusiems su ES vektoriumi. Pabrėžiamas noras, kad sprendimų priėmimas europiniu mastu būtų objektyvesnis, o ES institucinių struktūrų darbas taptų skaidresnis. Pateikiama pozicija rodo tam tikrą analizuojamos partijos euroskepticizmo retoriką.

Demokratinės kairės aljanso programinėse nuostatose nemažai kritikuojama Lenkijos politika ES atžvilgiu. Išskiriama dvišalių santykių politikos Europos regione kritika. Pabrėžiama, kad santykiai su Vokietija darosi komplikotesni, o santykių su Rytų Europa stoka kenkia Lenkijos pozicijų įtvirtinimui tarptautinėje politikoje ir tarptautinės prekybos kontekste. Partijos programoje akcentuojamas glaudesnio politinio dialogo su Vokietija plėtojimas dėl jos vaidmens ES ir NATO struktūrose.

---

¹⁹ Program Platforma Obywatelska, *Następny krok. Razem. Program wyborczy* 2011, <http://platforma.org/media/dokumenty/Program_PO_100dpi.pdf>, 2013 11 22.

²⁰ Ibid.

Partijos programinėse nuostatose išskiriama tai, kad valstybės politika ES atžvilgiu turėtų būti aktyvesnė. Nemažai dėmesio teikiama valstybės ekonominiam stabilumui. Ryškėja pozicija rengti daugiau tarptautinių bendradarbiavimo ir geresnių dvišalių santykių sklaidos ES forumų. Siekiant pagerinti ekonominę būklę, siūlomas atvirumo principas plečiant darbo rinką. Partijos pozicija remiasi atviresnės darbo rinkos su Vakarų valstybėmis, kurios prisidėtų prie Lenkijos ekonominės piliečių gerovės plėtros, galimybėmis²¹. Pabrėžiama, kad Lenkija turėtų geriau panaudoti ES struktūrinių fondų teikiamą finansinę paramą. Parama, skiriama žemės ūkio plėtrai, partijos nuomone, turėtų padėti valstybės ūkio vystymuisi ir perspektyvoms europiniu mastu²². Kitas regioninės politikos plėtros būdas, nurodomas partijos programinėse nuostatose, yra bendradarbiavimo su Vidurio Europos regionu, ypač Višegrado grupės šalimis, skatinimas.

Lenkijos valstiečių sąjungos programoje suformuluoti užsienio politikos interesai yra orientuoti europinės politikos kryptimi. Programoje trumpai užsimenama, kad reikia siekti stipresnių Lenkijos valstybės pozicijų ES atžvilgiu. Paminimas energetikos politikos vektorius, dėl kurio, anot partijos, reikia stiprinti bendradarbiavimą su gretimomis valstybėmis. Pabrėžiamas ir poreikis geriau panaudoti lėšas, skiriamas iš ES struktūrinių fondų²³. Minėtas partijų pozicijas ES atžvilgiu galima skirti į dvi kategorijas. Pirmoji – siekiančios gilesnės europinės integracijos, ir antroji – pasižyminčios kritiniu ES vertinimu, iš dalies menka, tačiau galinčia stiprėti euroskepticizmo tendencija. Didžiausia ES integracijos sklaida yra apibrėžta partijos *Piliečių platforma* programinėse nuostatose, o euroskepticizmas išryškėja *Teisės ir teisingumo* pozicijose.

---

²¹ *Program Sojusz Lewicy Demokratycznej*, <<http://www.sld.org.pl/strony/9-dokumenty.html>>, 2013 11 24.

²² *Ibid.*

²³ *Program Polskie Stronnictwo Ludowe*, <<http://www.psl.org.pl/>>, 2012 11 23.

3.2. *Transatlantinis bendradarbiavimas: ryšiai su JAV ir NATO*

Partijos *Piliečių platforma* programoje išreiškiamas poreikis plėtoti dvišalius santykius su JAV ir plėsti bendradarbiavimo su posovietinėmis valstybėmis galimybes. Partijos programoje išskiriama, kad JAV yra svarbi valstybės strateginė partnerė užtikrinant saugumą. Tačiau reikia pabrėžti, kad partijos programoje nėra išskiriamas priešraketinės gynybos skydo stiprinimas Lenkijos teritorijoje.

Partijos *Teisė ir teisingumas* programoje yra pateikiami saugumo ir gynybos politikos bei kariuomenės, energetinės nepriklausomybės, diplomatinų ryšių gerinimo klausimai²⁴. Nacionalinės gynybos veiksnys partijos programoje yra laikomas vienu esminių, susijusių su Lenkijos užsienio politika, veiksnių. Pabrėžiama santykių su JAV ir transatlantinėmis struktūromis, siekiant užtikrinti saugumą Vidurio Europos regione, svarba²⁵. Išskiriama, kad Lenkijos dalyvavimas karinėse misijose gerina ir stiprina Lenkijos įvaizdį tarptautinėje arenoje.

Partijos programinėse nuostatose NATO organizacija yra laikoma pagrindine veikėja užtikrinant nacionalinę valstybės saugumą. Partijos teigimu, reikia siekti, kad Lenkija aktyviau prisidėtų prie Europos bendros saugumo ir gynybos politikos įgyvendinimo²⁶. Todėl daugiausia dėmesio dvišaliame saugumo kontekste yra skiriama santykiams su JAV apibūdinti. Santykiai su JAV, partijos *Teisė ir teisingumas* požiūriu, turėtų būti stiprinami, siekiant ne tik užtikrinti saugumą Vidurio Europos regione, bet ir prisidedant prie Lenkijos armijos pajėgų modernizavimo²⁷. Šios partijos programoje išskiriamas bendradarbiavimas stiprinant priešraketinę gynybą Lenkijos teritorijoje.

---

²⁴ Program Prawa i Sprawiedliwości, *Nowoczesna solidarna bezpieczna Polska*, <<http://programpis.org.pl/>>, 2013 11 20.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

Kitas svarbus užsienio politikos veiksnys, aptariamas partijos programinėse nuostatose, yra energetikos politika. Šios politikos energetinio saugumo aspektas siejamas su NATO struktūromis ir ES. Programoje formuluojamas diplomatijos organizavimu besiremiantis bendradarbiavimas, vykdamas saugumo politiką²⁸. Tokie veiksmai, anot partijos, gali suteikti valstybei daugiau galimybių ir priemonių nacionalinio ir tarptautinio saugumo srityse.

Demokratinės kairės aljanso programinėse nuostatose euroatlantiniai santykiai konstruojamoje užsienio politikoje taip pat užima gana svarbią poziciją. Nors pabrėžiama bendradarbiavimo su JAV svarba, išskiriama tai, kad Lenkijai nėra būtina dalyvauti karinėse misijose. Energetinio saugumo klausimas pateikiamas siekiant šioje sferoje gerinti bendradarbiavimo efektyvumą, infrastruktūrą, atsinaujinančiųjų šaltinių plėtrą²⁹. *Lenkijos valstiečių sąjungos* programoje dėmesio transatlantinio bendradarbiavimo plėtrai neskiriama. Transatlantinis bendradarbiavimas politinių partijų programose paprastai minimas dviem aspektais: santykių su JAV plėtojimo, daugiausia saugumo srityje, ir kitas dėmuo – bendradarbiavimo NATO struktūrose plėtra. Šiuose santykiuose vyrauja išimtinai saugumo ir gynybos politikos vektorius.

3.3. *Bendradarbiavimas su kaimynais: Rusijos faktorius, Rytų partnerystės vektorius ir tautinių mažumų problematika*

Partijos *Piliečių platforma* programoje daugiau dėmesio klausimams, susijusiems su Rusijos problematika, neskiriama, santykiai su šia valstybe apibrėžiami kaip sudėtingi, todėl nematoma geresnių bendradarbiavimo perspektyvų. Tačiau Ukraina laikoma svarbia Lenkijos partnere, pabrėžiamas dėmesys šiai valstybei – teikiama parama Ukrainai įsiliejant į euroatlantines struktūras.

²⁸ Ibid.

²⁹ *Program Polskie Stronnictwo Ludowe*, <<http://www.psl.org.pl/>>, 2013 11 23.

Partija *Teisė ir teisingumas* pabrėžia darnios plėtros užsienio politikoje principą, kuris remtųsi solidarumu. Pirmiausia dėmesys skiriamas Europos kaimynystės politikos tikslams, toliau užsienio prekybos politikai Rytų Europos valstybių vektoriuje ir vystymo politikos plėtrai trečiųjų šalių atžvilgiu³⁰. Kitas svarbus dalykas yra demokratizacijos plėtros galimybės posovietinėje erdvėje, išskiriant Rytų Europos ir Pietų Kaukazo valstybes. Partijos nuomone, Lenkija turi siekti dominuojančio vaidmens demokratizacijos ir žmogaus teisių sklaidos tarp pokomunistinių valstybių procesuose. Šios partijos programoje atsiranda platesnis Rytų partnerystės vektorius, nei *Piliečių platformos*. Akcentuojama santykių tarp Lenkijos ir Ukrainos, Gruzijos, Moldovos būtinybė, padedant šioms valstybėms įsiliesti į euroatlantines institucines struktūras. Išskiriamos Azerbaidžano, Baltarusijos ir Armėnijos ateities perspektyvos prisidedant prie ES kaimynystės integracijos procesų sklaidos³¹.

Nemaža dėmesio skiriama vystymosi klausimams, pabrėžiama, kad Lenkija turi teikti pagalbą besivystančioms valstybėms ir atskiriems regionams. Vykdam šią politiką išskiriamas ekonominis ir kultūrinis Lenkijos vaidmuo, pavyzdžiui, 2012 metų Europos futbolo čempionatas, vykęs Lenkijoje ir Ukrainoje, EXPO 2012 – Wrocław³². Partijos programoje pabrėžiamas aktyvesnės politikos vykdymas Jungtinių Tautų formatu. Lenkijos diasporos vaidmuo dominuoja *Teisės ir teisingumo* partijos programoje. Dėmesys ypač atkreipiamas į piliečius, gyvenančius Lietuvoje, Vokietijoje ir Baltarusijoje. Partijos nuomone, valstybė turi suteikti paramą piliečiams, gyvenantiems valstybėse, kuriose lenkų diaspora yra didžiausia.

Rytų partnerystės skatinimas yra esminis *Demokratinės kairės aljanso* prioritetas. Partijos nuomone, Lenkija turi padėti Rytų Europos

---

³⁰ Program Prawa i Sprawiedliwości, *Nowoczesna solidarna bezpieczna Polska*, <<http://programpis.org.pl/>>, 2013 11 20.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

valstybėms prisijungti prie euroatlantių institucijų³³. Programoje užsibrėžti tikslai kartu su ES prisidėti prie dvišalio lygmens bendradarbiavimo su Rusija, žmogaus teisių sklaidos.

Lenkijos valstiečių sąjungos programoje trumpai paminimi santykiai su Lenkijos diaspora užsienyje. Pabrėžiama, kad reikia ne tik vykdyti glaudų bendradarbiavimą su piliečiais, gyvenančiais užsienio valstybėse, bet ir siekti, kad jie sugrįžtų³⁴. Geresnių santykių sklaida su gretimomis valstybėmis, partijos nuomone, yra viena prioritetinių užsienio politikos sričių. Daugiausia dėmesio šiai analizės kategorijai skiria partija *Teisė ir teisingumas*, palyginti su kitomis analizuotomis šiai partijai rūpimomis sritimis. Todėl galima daryti prielaidą, kad Rytų partnerystė, santykiai su Rusija ir tautinių mažumų klausimai yra labiausiai išskiriami partijos *Teisė ir teisingumas* programinėse nuostatose.

Politinėse partijų programose pabrėžiama, kad Lenkija siekia prisidėti prie ES ir NATO vykdymų abipusio pasitikėjimo ir bendradarbiavimo tarp Vakarų valstybių ir Rusijos skatinimo priemonių. *Piliečių platformos* politinėje programoje per mažai dėmesio yra skiriama Rusijos klausimams, partija *Teisė ir teisingumas* daug aiškiau suformuluoja šias nuostatas. Lenkijos politinės partijos pasisako už NATO priešraketinės gynybos sistemos kūrimą, leisiantį sustiprinti valstybės vaidmenį tarptautinėje arenoje. Galima daryti prielaidą, kad dabartiniai Rusijos veiksmai Ukrainoje ir karinės galios demonstravimas Kaliningrade, keliantys grėsmę Baltijos regiono ir Lenkijos saugumui, kuriam stiprinti būtinos neatidėliotinos priemonės ir surinktos pastangos, bus kitų programinių nuostatų kūrimo šerdis.

---

³³ *Program Sojusz Lewicy Demokratycznej*, <<http://www.sld.org.pl/strony/9-dokumenty.html>>, 2013 11 24.

³⁴ *Program Polskie Stronnictwo Ludowe*, <<http://www.psl.org.pl/>>, 2012 11 23.

Išvados

Tarptautiniuose santykiuose užsienio politika tradiciškai apibrėžiama kaip racionalus tinkamiausių priemonių parinkimas, padedantis siekti užsibrėžtų tikslų, naudojantis palankiausia tarptautinėje arenoje padėtimi. Formuojant užsienio politiką nemažą reikšmę turi politinės institucijos – parlamentas, prezidentūra, vyriausybė ir Užsienio reikalų ministerija – kurios dėl atskirų asmenybių gali atstovauti ir tam tikrai politinės ideologijos srovei, taip formuodamos ir įgyvendindamos užsienio politiką.

Politinių partijų užsienio politikos formavimo procesas susideda iš daugelio vektorių, kurie gali būti skirstomi į *vidinius*, pavyzdžiui, partinės sistemos bruožai ar kitų politinių subjektų poveikis, ir *išorinius*, kurie apima vykdomos užsienio politikos santykį su kitomis valstybėmis, derybinę galią, gebėjimą kurti koalicijas. Lenkijos politinių partijų vaidmuo užsienio politikoje nėra aiškiai nustatytas, jis keičiasi priklausomai nuo aplinkybių, dažniausiai dėl vyriausybės sudėties. Ideologijos vaidmuo formuojant valstybės užsienio politiką yra veikiamas daugelio veiksnių, tarp kurių yra tapatumo, vertybinės sistemos, rinkimų strategijos. Pagrindinis politinių ideologijų tikslas yra prisitaikyti prie naujų politinės arenos sąlygų. Galima pabrėžti, kad Lenkijoje politinė ideologija mažai dominuoja formuojant Lenkijos politinių partijų tapatybę. Valstybėje egzistuoja partinės sistemos įvairovė, pasižyminti tam tikromis ypatybėmis, pavyzdžiui, silpna patirties baze ir polinkiu pabrėžti lyderių vaidmenį, kurie yra aiškiai apriboti politinių partijų, ideologijos atžvilgiu. Ideologijos veiksnys išlieka svarbus politiniame diskurse, nors tampa mažiau dominuojantis formuojant politinius sprendimus. Galima daryti prielaidą, kad Lenkijos politinė sistema pasižymi partinės ideologijos silpnumu.

Lenkijos užsienio politikos prioritetai, pateikiami politinių partijų programose, yra panašūs. Partijų *Piliečių platforma* ir *Demokratinės kairės aljansas* retorika labiausiai atspindi proeuropietiškas ten-

dencijas. Partija *Teisė ir teisingumas* ir *Lenkijos valstiečių sąjunga* dalyvavimą Europos politikoje daugiausia sieja tik su ekonomikos faktoriumi. Transatlantiniai Lenkijos ir NATO santykiai nuodugniausiai aptariami partijų *Piliečių platforma* ir *Teisė ir teisingumas* programose. Visos analizuotos partijos išskiria Lenkijos žemės ūkio problematiką ES politikoje. Geri santykiai su gretimomis valstybėmis taip pat yra visų partijų prioritetinis veiksnys, tačiau labiausiai tai pabrėžia *Piliečių platforma* ir *Demokratinės kairės aljansas*. Nemažai dėmesio partijų programose skiriama Lenkijos santykiams su besivystančiomis šalimis ir atskirais regionais. Partijos *Teisė ir teisingumas* ir *Lenkijos valstiečių sąjunga* daugiausia dėmesio skiria lenkų tautinėms mažumoms užsienio valstybėse.

Išanalizavus prioritetines Lenkijos užsienio politikos kryptis – plėtojant regioninį bendradarbiavimą, pateikiamas 2011 metų politinių partijų programose, išsiaiškinta, kad išskiriama pozicija koreliuoja su oficialia valstybės užsienio politikos strategija. Lenkija siekia stiprinti pozicijas politinėse sąjungose, kuriant bendrą Europos integracijos perspektyvą. Valstybė siekia palaikyti gerus santykius su NATO, remdamasi patikimos sąjungininkės įvaizdžio kūrimu transatlantiniame kontekste. Siekiama vykdyti aktyvų bendradarbiavimą su Ukraina ir kitomis Rytų Europos ir Pietų Kaukazo valstybėmis. Norėdama didinti savo svarbą tarptautinės politikos atžvilgiu Lenkija vykdo įvairių lygių regioninį bendradarbiavimą su Vakarų valstybėmis, Višegrado grupės šalimis, skatina Rytų partnerystės kryptį. Ekonominio bendradarbiavimo faktorius yra viena iš prioritetinių užsienio politikos sričių, šiuo atveju labiausiai pabrėžiamas bendradarbiavimas su Vokietija. Santykiai su Lenkijos diaspora ir užsienyje gyvenančiais lenkų tautybės piliečiais skatina glaudesnius ryšius ir bendradarbiavimo plėtojimą su valstybėmis, kuriose gyvena daugiausia lenkų tautybės piliečių.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Adamczyk A., Zajączkowski K., *Poland in the European Union: Adjustment and Modernization: Lessons for Ukraine*, Warsaw: Centre for Europe – University of Warsaw, 2012.

Bagiński P., *Polityka współpracy rozwojowej Unii Europejskiej w kontekście polskiej prezydencji w Radzie UE w 2011 r.: przewodnik dla posłów i senatorów*, Warszawa: Polska Akcja Humanitarna, 2011.

Ball T., Dagger R., *Political Ideologies and the Democratic Ideal*, New York, 2004.

Bieleń S., *Polska polityka zagraniczna w XXI wieku*, Warszawa, 2012.

Czaputowicz J., *Polityka Zagraniczna Polski. Unia Europejska*, Stany Zjednoczone, Sąsiedzi, Warszawa, 2008.

Durkalec J., „New Strategic Concept and NATO’s „visible assurances“ towards Central and Eastern Europe“, *PISM Bulletin* No. 140, 15 December, 2010.

Eastern Partnership, <http://www.eas.europa.eu/eastern/index_en.htm>.

Gaubatz K. Y., „Political Competition and Foreign Policy Power Sharing“, *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations* 26 (1), 2000.

Grodzki R., *Polska polityka zagraniczna w XX i XXI wieku*, Warszawa: Replika, 2009.

Hague R., Harrop M., *Comparative Government and Politics*, Basingstoke: Palgrave (8th edition), 2010.

Hudson V. M., *Foreign Policy Analysis: Classic And Contemporary Theory*, Rowman & Littlefield, 2007.

Yunus M., *Foreign Policy: A Theoretical Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

Konopacki S., *Polska pięć lat w Unii Europejskiej*, Łódź, 2009.

Kriegel J., *The Oxford Companion to Politics of the World*, Oxford: Oxford University Press, 1993.

Lebo M. T., Moore W. H., „Dynamic Foreign Policy Behavior“, *The Journal of Conflict Resolution* 47 (1), 2003.

Lenkijos užsienio reikalų ministerija, <http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/>.

Longhurst K. A., „Note on Polish Atlanticism on the Move“, *American Foreign Policy Interests*, NCAFP No. 30, 2008.

Madej M., „Poland’s Priorities in the Debate on a New Strategic Concept for NATO“, *PISM Strategic Files* No. 12, April 2010.

Mingst K. A., *Essentials of International Relations. Fourth Edition*, New York: W. W. Norton & Company, Inc., 2008.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP – Departament Dyplomacji Publicznej i Kulturalnej, *Eastern Partnership – Partnerstwo Wschodnie*, Warszawa, 2011, <<http://ofop.eu/biblioteka/15668/eastern-partnership-partnerstwo-wschodnie>>.

Nowak B., *Energy Policy of the European Union. Chosen Legal and Political Aspects and their Implications for Poland*, Warsaw, 2009.

Polska w UE, <<http://polskawue.gov.pl/Zespol,negocjacyjny,503.html>>.

Polsko-niemiecka współpraca, Ministry of Foreign Affairs of Poland, <<http://www.pol-niem.pl/index.php?page=1030000000>>.

President's Press Office, Presidential Summit of Visegrad Group, 2011, <<http://www.president.pl/en/news/news/art,160,presidential-summit-of-visegrad-group.html>>.

Program Platforma Obywatelska, *Następny krok. Razem. Program wyborczy 2011*, <http://platforma.org/media/dokumenty/Program_PO_100dpi.pdf>.

Program Polskie Stronnictwo Ludowe, <<http://www.psl.org.pl/>>.

Program Prawa i Sprawiedliwości, *Nowoczesna solidarna bezpieczna Polska*, <<http://programpis.org.pl/>>.

Program Sojusz Lewicy Demokratycznej, <<http://www.sld.org.pl/strony/9-dokumenty.html>>.

Puka L., „Full Speed Ahead? Poland in Baltic Sea Region Cooperation“, *Policy Paper* No. 30, May, 2012. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (PISM), p. 4.

Ślodkowska I., Dolbakowska M., *Partie i ich programy*, Warszawa, 2006.

Smith M., *International Security: Politics, Policy, Prospects*, Palgrave, 2010.

Smith S., Hadfield A., Dunne T., *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, Oxford: Oxford University Press, 2007.

Stemplowski R., *Kształtowanie polskiej polityki zagranicznej*, Warszawa, 2007. Visegrad Group, <<http://www.visegradgroup.eu/>>.

Wendt A., *Tarptautinės politikos socialinė teorija*, Vilnius: Eugrimas, 2005.

SUMMARY

MANIFESTATIONS OF REGIONAL AND STRATEGIC COOPERATION IN THE PROGRAMS OF POLAND'S PARLIAMENTARY PARTIES

This article analyses programs of Poland Parliamentary political parties, which exclude vectors of foreign politics in the context of regional collaboration. The most important concept in this article is analysis of political parties and their ideologies, which show their importance in forming foreign politics in Poland. Priority areas of foreign politics in Poland are presented in the text.

Analysis was conducted using analysing programs (2011) of Parliamentary parties such as Civic Platform, Law and Justice, Democratic Left Alliance and Polish People Party. The case of Palikot's movement is absent in the article due to the fact that the vector of foreign politics is not excluded in its program. The main priorities of Poland's foreign politics, its position in forming and performing the politics are analysed in the text. The focus of it is on how these priorities are presented in the programs of Parliamentary parties.

There are two types of vectors which are useful in forming foreign politics: inner (e.g., features of party system or influence of other political subjects) and outer (relations between foreign politics in Poland and other countries, power of negotiation, ability to arrange coalitions). The role of Poland's political parties in foreign politics is not clearly marked: it depends on various circumstances, most often on the composition of government. Identity, value system, election strategies: these are the basic concepts which influence the role of ideology in forming foreign politics. The main aim of ideology, however, is to adapt to new conditions of political arena. Ideology is not a dominant factor in forming the identity of political parties in Poland. Partial system in Poland is characterised as having weak base of experience and having a tendency to strengthen the role of the leader despite the fact that this role is restricted by political parties and ideology. On the other hand, despite the fact that ideology is becoming less dominant in forming political decisions, it is still important in political discourse. An assumption can be made that political system in Poland is marked by the weakness of partial ideology.

Priorities of foreign politics in programs of various political parties in Poland are similar. Pro-European tendencies are reflected in the rhetorics of Civic Platform and Democratic Left Alliance. Economical factor is the most important in Law and Justice and Polish People Party programs. Transatlantic relations between Poland and NATO are important in programs of Civic Platform and Law and Justice. Agriculture in Poland and its problems are important factor mentioned in the programs of all analysed parties. Good relations with neighbour states are the priority factor in programs of all analysed parties, but Civic Platform and Democratic Left Alliance prefer it the most. Relations of Poland and developing countries as well as separate regions is also an important concept in programs of political parties. Ethnic minority of Poland and its problems in foreign countries is the core concept in the programs of Law and Justice and Polish People Party.

Priority concepts of foreign politics in the programs (2011) of political parties in Poland are presented in the article. Position of these programs correlates with the official strategy of foreign politics in Poland. Poland wants to strengthen its position in political unions in order to create common perspective of European integration. What is more, Poland seeks to have good relations with NATO and to present itself as a reliable ally in transatlantic context. Moreover, Poland emphasizes the importance

of collaboration with Ukraine and other Eastern European countries as well as collaboration with Southern Caucasus countries. In order to strengthen its position in foreign politics, Poland collaborates with Western countries, countries of Vysegrad group and it also encourages partnership with Eastern countries. Economical collaboration is one of the priority concepts; economical collaboration with Germany is the most successful one so far. Relations with diaspora and those citizens of Poland origin, who live in foreign countries, encourage closer relations with neighbour states, which have the highest concentration of Poles.